

*Türkiye’de Hungaroloji’nin Kuruluşu,
Çalışmaları ve Kaynakları*

The Foundations of, Studies on, and Sources of Hungarology in Turkey

Seyithan Altaş¹

Abstract: Hungarology is a field that studies research on the Hungarian language, history and culture. The earliest studies in this field begin with the activities of researching the roots of the ancient Hungarian language and its history. These studies, which started in Hungary, later turned into a field of Turcology studies. The most important source of these studies can be said to be the times when Turkish-Hungarian relations started. Hungarology studies in Turkey cannot be evaluated independently of these early studies. Although the scientific infrastructure of Hungarology studies in Turkey goes back to ancient times, it started with the establishment of the Faculty of Language, History and Geography as formal research and the opening of a Hungarology Institute in this Faculty. Atatürk showed how much importance he attached to this issue by bringing a Hungarian scientist Laszlo Rasonyi to the head of the Hungarology Chair he had founded. Studies in this field are accepted as a part of Atatürk’s civilization and cultural policies. The studies initiated by Atatürk within the scope of the Turkish History Thesis and the Sun Language Theory were carried out in connection with the studies in the field of Hungarology, together with the philologies established within this faculty. Atatürk brought Laszlo Rasonyi to the chair and connected Hungarology studies to a scientific discipline. Hungarology studies, which was a sub-research field of Turcology in the beginning, was transformed into a classical philology after the 1980s. The sources and researches of Hungarology in Turkey could not be carried out in parallel with the Hungarology studies in the world. The aim of this study is to evaluate and analyze the sources of scientists who work in Hungarology studies and work in this field in Turkey.

Keywords: Hungaroloji, Macar, DTCF, Türk-Macar İlişkileri, Laszlo Rasonyi, T. Halasi-Kun

¹ Recep Tayyip Erdoğan University, seyithan.altas@erdogan.edu.tr

Giriş

Bu çalışma, Atatürk'ün, DTCF'de Hungaroloji Enstitüsü'nü bizzat kurması ile birlikte yapılan çalışmaları, enstitüde görev yapmış bilim insanlarını ve çalışmalarını ve bunların ışığında Hungarolojinin kaynaklarının bir değerlendirmesini yapmak amacıyla yapıldı. Çalışma, "Türkiye'de Hungaroloji (1935-1989)", adlı doktora tezinden yararlanılarak hazırlandı. Türk-Macar kültürel ilişkileri kapsamında ele alınan konu, şimdiye kadar özelde değerlendirilmemiştir. Çeşitli ülkelerdeki Macaroloji çalışmalarının bir versiyonu olan Türkiye'deki Hungaroloji çalışmaları bizzat Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda başlatılmış ve çalışmalar sürdürülmüştür. Bu yönüyle Türk Tarih Tezi ve Türk dili çalışmalarının Macar Türkolojisi ile ilişkilendirilmesi yoluyla hem geçmişi aydınlatmak hem de Türk-Macar kültürel ilişkilerine kaynak oluşturmak amaçlanmıştır. Konunun Atatürk, Macarlar ve onların Türklerle ilişkileri bakımından farklı bir yanı olduğu söylenebilir.

Hungaroloji, bir bilim dalı olarak 1935'te bizzat Atatürk'ün isteği doğrultusunda kurulmuştur. Hungaroloji'nin kurulmasının temel amacı tarihte Türk-Macar ilişkilerinin ortaya çıkarılması, Macar dilini, kültürünü, edebiyatını; yani Macarların yazı ile meydana getirdiği medeniyeti araştıran bir ilim dalının Türkiye'de tanıtılmasıdır. Bu yönüyle de Hungaroloji, Macarların geçmiş tarihlerini araştırmaya yönelik olmasına karşın sadece Macarca olmayan bir bilimdir. (Güngörmüş,1995:23) Daha çok, Türkiye'de yapılan Hungaroloji çalışmalarının amacını yansıtmaktadır. Hungaroloji Kürsüsü /Enstitüsü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşuyla birlikte açılan ilk 13 kürsü arasında yer alır. Kürsünün başına da yine Atatürk'ün isteğiyle, kürsü kurucusu ve hocası olarak ünlü Macar Türkolog ve kütüphaneci Prof. Dr. Iászló Rásonyi getirilir.

1935 yılından beri kurulu olan Hungaroloji Kürsüsü/Enstitüsü hâlen faaliyetlerini sürdürmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de Hungaroloji çalışmalarının tarihi yirminci yüzyıldan daha öncelerine dayanmaktadır. "Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde böyle bir kürsünün kurulmasına neden ihtiyaç duyulmuştur?" sorusu zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Bu sorunun bilinen en etkili cevabı bizzat Atatürk'ün direktifi ve görüşleriyle kurulmuş olmasında aranmalıdır. Burada amaç, Macarların en eski tarihlerinden itibaren yaşamlarının Türk kavimleri ile iç içe geçmiş olması, bundan dolayı da bütün bunların bilimsel araştırmalarla ortaya çıkarılmasının amaçlanmasıdır.

Türk-Macar ilişkilerinin tarihsel boyutu çok eskilere dayanmaktadır. Bu eski ilişkilerin kültürel açıdan birbiri ile ilintili iki temel konusu vardır. Farklı

Macar bilim insanları tarafından savunulan bu konuların birincisi Macarların etnik kökenlerinin, ana yurtlarının ve tarihteki geçmişlerinin, yapılan çalışmalarla ortaya koyduğu veriler, diğer yandan dil yapısı açısından Macarca ile Türkçe arasındaki bağlantının niteliği durumudur. (Güngörmüş, 2017: 68) Dolayısıyla Macarların tarihsel geçmişleri ve etnik kökenleri, yapılan etraflı çalışmalarla bu konuda Macar bilim insanlarını birbiri ile zıt iki temel görüşe götürdü. Ármin Vámbéry'nin başını çektiği grup Macarların Türk kökenli olduklarını savunurken, Josef Budenz'in temsil ettiği grup ise Fin-Ugor kökenli olduklarını savundular.

Ármin Vámbéry ve onun fikirlerini savunanlara göre Macarlar, ana yurtları ve kökenleri açısından Orta Asya'dan gelmektedir; İskitler, Hunlar, Avarlar ve Türkler ile aynı kökene bağlıdır. (Doğan, 2007: 3) Josef Budenz'e ve taraftarlarına göre ise Macarlar, Ural Dağları bölgesinde yaşayan Fin-Ugor kavimleri ile aynı soydan gelmişlerdir; konuştuğu dil de Fin-Ugor dil ailesine mensuptur. (Çolak, 2012: 529) Macar bilim insanları 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın başlarında genellikle bu iki görüşün etrafında toplanmışlardır. Yapılan araştırmalara rağmen bu farklı iki görüşün ortaya çıkmasının en temel nedeni ise, Macarların eski tarihlerine ait yerli kaynakların ya olmayışı ya da yabancı kaynaklarda bilgilerin eksik ve yetersiz, bazen de birbiriyle çelişkili bulunmasıydı. (Korkmaz, 2012: 152-53)

Macarların etnik kökenlerinin izlerini arayan ilk kişi Sandor Köröse Csoma (Şandor Köröşe Çoma) olmakla birlikte, (<http://csoma.mtak.hu/en/csoma-konyvei.htm>. (28.03.2022) onu takip eden ve Macarların Fin-Ugor kökenli bir kavim olduğunu savunan Antel Reguly (1819-1859), Etnik köken konusunun çözümü için Semerkand'a kadar uzanan ünlü Macar doğu bilimcisi (Orientalist) Ármin Vámbéry (1832-1913) ile Doğu Türkistan'daki Uygur dönemi kazılarında önemli bir yeri olan Aurel Stein'in bilimsel gezileri de üzerinde durulmaya değer görülmektedir.

Orta Asya'dan Kuzey Karadeniz yoluyla batıya göç eden Macarlar, siyasi teşkilatlanma ve sosyal yaşam açısından Türkler ile birçok bakımdan ortak özelliklere sahiptirler. Bu konuda yapılan bilimsel açıklamalara göre, Batılı kavimlerin Macarlara verdikleri Ungri, Ungar, Hongrois, Venger gibi adlar Hun adından değil doğrudan doğruya Türk On-Ogur boy adından geliştirilmiştir. (Eckhard, 1949)

Türk-Macar ilişkileriyle ilgili araştırmalar ve araştırmacılar, Asya ve Avrupa'da Türklük biliminin gelişme çağlarını ve özelliklerini araştırıp

göstermişlerdir. Bu açıdan bakıldığında Türk-Macar ilişkilerini hem Macaristan'da hem de Türkiye'de yapılan Türklük bilimi araştırmaları olarak kabul etmek gerekir. Türkoloji çalışmalarının bilimsel anlamda ilk olarak Budapeşte'de kurulmuş olması (1870) Türk ve Macar araştırmalarını ortak bir zeminde buluşturmuştur. Bu konudaki çalışmalar ana yurt ve etnik köken tartışmalarının yanında Macarca ile Türkçe'nin akraba diller olduğu üzerinde de tartışmalar neden oldu. Batıda Orta Asya ile ilgili çalışmalar dilbilimciler arasında Macarca ve Türkçe'nin aynı dil ailesi ya da farklı dil ailesi içinde olduğu yönünde tartışmalarla daha 1730'lu yıllardan itibaren başlamıştı. (Korkmaz, 2005:154) Bu entelektüel mücadelenin adı daha sonraları "Ugor-Türk Savaşı" olarak adlandırılacaktır. (Çolak, 2012:529)

Macarca ile Türkçe dillerinin ortak köken akrabalığı konusunda başlayan tartışma, uzunca bir süre devam etmiştir. Bu konuda Macarca ile Türkçenin akraba diller oldukları görüşünü savunanların başında yer alanlardan biri Pál Nágy (1750-1828)'dir. Pál Nágy Beregszász (Beregsas) ile aynı görüşü paylaşanlardan biri de Györg Prag'dır. Prag, Macar dilindeki Fin-Ugor kökenli sözlerin, Macarcaya yalnızca Macarların Fin-Ugor kavimleri ile birlikte yaşadıkları dönemlerden geçme alıntı sözler olduğunu söylemektedir. Macaristan'da Türkoloji'nin kurucusu olarak kabul edilen Ármin Vámbéry (Baştav, 2006:5-13) de aynı görüşü ısrarla savunanlardandır. (Çolak, 2012:529) Buna karşı Macar-Fin-Ugor dil akrabalığını savunanlar arasında Eberhard Fischer, József Budenz (1836-1892) gibi dil bilimciler gelmektedir. (Çolak, 2012:529)

Macarca'ya Türkçeden ve Fin-Ugor dillerinden geçen sözlerin bir dil akrabalığından ziyade dil ilişki ve etkileşimine dayanan alıntı sözler olduğu görüşünü savunanlar arasında Pál Humfalvy (1810-1891), Gyula Németh (Koşay, 1977:177) (1890-1976) ve Lajos Ligeti' (1902-1982)'nin de önemli yeri vardır. (Kahraman, DİA: 188-89; Paulik, 2002:5-23; Karaağaç, 1991:153-170; Ligetti, <http://www.ek.szte.hu/ligeti-lajos-1902-oktober-28-1987-majus-24/>) Németh'in bu konudaki sayısız makaleleri 1990 yılında "Török és Magyarok" başlığı altında iki cilt olarak yayımlanmıştır (Güngörmüş, 1998:123-139). Bütün bu tartışmalar, Macaristan'daki ilk Türkoloji çalışmalarının başladığı Budapeşte Türkoloji Enstitüsü'nün kuruluşuna kadar gitmektedir. Meşrutiyetten sonraki yıllarda bu düşünceler Türk aydınları arasında oldukça rağbet görmüştür. Ayrıca I. Dünya savaşı yıllarında müttefik olan iki tarafın birbirine yakınlaşması savaş sonunda ortak bir kader ile karşıya kalmalarına da yol açmıştı. Bu kader, Macarlar için adeta çarmıha geriliş olarak değerlendirilen Trianon; Türkler içinse Sevr oyunu olarak değerlendirilmiştir.

Türklerin mevcut statükoyu beğenmeyip başkaldırıışlarını ve bu amaçla verdikleri millî mücadeleyi hep takdir eden Macarlar, Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni kurulan devlete ve kurucusu Atatürk’e de hayranlıkla bakmışlardır. (Çolak, 2003:1257) Nitekim Atatürk de Türk tarihi ve dili üzerinde çalışmalar yaparken Macar bilim insanları ve devlet adamlarıyla yakın ilişkiler kurmuş (Çolak, 2010:56-60) ve karşılıklı Türkoloji ile ilgili çalışmalar yapmıştı. Atatürk’ün Türk tarihi ve dili üzerindeki çalışmalarını daha bilimsel ve esaslı bir faaliyete dönüştürme arzusu Ankara’da ilk üniversitenin de temelini oluşturmuş, bu gelişmeler onun DTCF’yi kurmasına yol açmıştı.

DTCF’nin ve Hungaroloji Kürsü/Enstitüsü’nün kurulması

Adını Mustafa Kemal Atatürk’ün bizzat verdiği ve onun yüksek uygarlık idealini gerçekleştirme isteği üzerine, 14 Haziran 1935’te Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilen 2795 sayılı kanunun 22 Haziran 1935 tarih ve 3035 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle kuruluşu (Ulus, 10 Ocak 1936:1; Akşam, 10 Ocak 1936:2; Kurun, 10 İkinci kanun 1936:2) tamamlanan “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”, Türk devriminin önemli kültür kurumlarından biridir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na sunulan kanun tasarısında bu fakültenin kuruluş gerekçesi şöyle belirtilmiştir: “Hükûmet merkezimizde bir taraftan Türk kültürünü bilgi metodu ile işleyecek tetkik ve araştırma kurumlarına olan ihtiyaç, diğer taraftan ortaöğretim kurumlarımıza ulusal dil ve tarihimizin bilimsel ve en yeni anlayışlarına göre hazırlanmış öğretmen yetiştirmek ve bugünkü öğretmenlerimizin bu yönden bilgilerini tamamlamak gereği, Ankara’da bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmasını icap ettirmiştir” (<http://www.dtcf.ankara.edu.tr/kurumsal/fakulte-hakkinda/>; İnan, 1974:1-52)

Çağdaş Türk millî kimliğinin XIX. yüzyıldan beri beslendiği Türkoloji’nin yanı sıra Sinoloji, Hungaroloji, Slavistik, Klasik Filoloji, Tarih, Arkeoloji, Antropoloji, Felsefe gibi disiplinlerin yer aldığı okul, sosyal ve beşerî bilim uzmanlarının ve cumhuriyetin yeni kuşak öğretmenlerinin ocağı olmuştur. Bunun yanı sıra düzenli olarak yayımlanan fakülte dergisi de dünya çapında bilimsel bir yayın organı hâline gelmiştir. (Öner, 2018: 269-276)

Aslında Ankara’da Cumhuriyet’in ilanından önce Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu’nun öncülüğü ile on iki enstitüden oluşacak bir “İçtimâî İlimler Fakültesi” kurulması gündeme getirilmişse de bu girişim yarım kalmıştır. (Toprak, 2012:89-98) Gerek bu girişimde gerekse DTCF’nin kuruluşunda pozitif

bilimlerin değil de bu sosyal bilimlerin öne çıkması, doğrudan doğruya Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk İnkılabı'nın tabiatı gereği olmalıdır. Coğrafi özelliklerin tarihin bir parçası olduğu ve bunların hesaba katılmadan tarihin yapılamayacağını vurgulayan çağdaş tarihçilik akımının “Jeo-tarih” denebilecek bir yaklaşımla Batı Avrupa’da oluşmaya başladığı devirde, andığımız fakülteyi “dil ve tarih-coğrafya” başlığı altında bütünleştirmek, şüphesiz ki modern bir Türk milleti yaratmak hamlesinin parçasıdır. (Toprak, 2012:89-98)

Dünyadaki Milliyetçilik akımlarının güç kazandığı bir zamanda millî bir kimlik, millî bir dil ve tarih yaratmak için Türk Ocağı, (Akyüz: 1986; Üstel: 2004) Halkevi (Arıkan: 1999) ile Türk Dil ve Tarih Kurumları özel bir görev üstlenmiş gibiydiler. (İğdemir, 1973; Çoker,1983) Türkiye’de yeni bir kültür, yeni bir sosyetenin temellerini ileride bu kurumlar atacak, çağdaşlaşma yolunda özellikle kültürel yaşamın gelişmesinin de anahtarı olacaklardır.

1931 yılında kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ile 1932’de faaliyetlerine başlayan Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin de çağdaşlaşma yolunda doğrudan ilgileri vardı. Türk tarih ve uygarlığını bilimsel bir biçimde incelemek ve araştırmak üzere kurulan Tarih Kurumu, sadece tarih, arkeoloji ve coğrafya gibi alanlarda araştırma ve inceleme faaliyetleriyle yetinmemiş ilk ve ortaöğretim kurumları için ders kitapları da hazırlamış, kongreler tertip etmişti. 1928 yılında gerçekleştirilen Dil Devrimi sonrası kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti de Türk dilini ilmî yöntemlerle araştırmak, yazı dili ile konuşma dili arasındaki ayrılıkları ortadan kaldırmak, dili sadeleştirmek ve zenginleştirmek yönünde araştırma ve çalışmalar yapmıştı. Temmuz 1932’deki Birinci Türk Tarihi Kongresi’nden (Cumhuriyet, 3 Temmuz 1932:1-6, Milliyet, 3 Temmuz 1932:1-6; Vakıf, 3 Temmuz 1932:1-6; Ergin, 1977: 2018; Vakıf, 3 Temmuz 1932:1-6.) hemen sonra Eylül 1932’de Dil Kurultayı toplanmış, (Milliyet, 18 Ağustos 1934:1; Cumhuriyet, 18 Ağustos 1934:1-3; Akşam, 18 Ağustos 1934:1-2; Son Posta, 18 Ağustos 1934:1-8; Hâkimiyeti Milliye, 18 Ağustos 1934:1; Hâkimiyeti Milliye, 19 Ağustos 1934:1-2) ve Türkçenin yabancı sözcüklerden arındırılması konusu bu kongrede gündemin ana maddelerini oluşturmuştu. (Turan, 2008:3-21)

Türk tarih ve dil cemiyetlerinin kaynak diller ve vesikalar üzerinde yürütülen araştırmalarını Mustafa Kemal yakından takip etmiş ve bu çalışmaları Türk Tarih Tezi (Günaltay,1938: 337-365) ve Güneş Dil Teorileri (Beyazıt, 2002:593; Üçüncü Türk Dil Kurultayı, 1936, Tezler, Müzakere, Zabıtlar,1937:457; Demir, 2010:391) ile gündeme getirmişti. Bu kongrelerde, Türklerin Mezopotamya ve Anadolu’da kurulan uygarlıklarla olan bağları araştırılmış, bunlar

üzerindeki etkileri vurgulanmış, Türkçenin ilk dillerden olduğuna ait iddia ve tezler tartışma konusu yapılmıştı. Tarih ve dil konusundaki bu çalışmalara arkeolojik ve antropolojik araştırmalar da yardımcı olmuştur.

Atatürk'ün Türk tarih tezini ortaya atması 1928 yılına kadar gitmektedir. 1931 yılında henüz lise tarih kitaplarının birincisinin yazımında esas alınan H.G.Wells'in "Cihan Tarihinin Ana Hatları" adlı eseri Atatürk tarafından Türkçe 'ye kazandırılmıştı. Ayrıca Fransız coğrafya kitaplarında Türkler hakkında var olan yanlış yargıların da değişmesi gerektiğini düşünüyordu. Türk tarih tezinin oluşmasında çok katkısı olan Afet İnan, bir keresinde Atatürk ile konuşurken; *"bu kitaplarda Türklerin sarı ırktan olduklarının, Avrupa zihniyetine göre uygarlıkça geri olduklarının , ikinci sınıf insan olduklarının yazılı olduğunu kendisine gösterdiğini"* söyleyerek *"Böyle midir? Dedim."* *"...Hayır , olamaz. Bunun üzerinde meşgul olalım. Sen çalış"* dediler, diyor . (İnan,1939; 244) *"Türkler bir aşiret olarak Anadolu'da imparatorluk kuramaz. Bunun başka türlü bir izahı olmak lazımdır. Tarih ilmi bunu ortaya çıkarmalıdır."* (İnan,1939:244)

Nitekim batı kaynaklı bir Türk tarihinden kendi öz kaynaklarımıza dayalı araştırmalarla ulusal bir tarih tezi ortaya koyulmalıydı. Türk tarih tezi özet olarak Türklerin Orta Asya'da yüksek bir uygarlık yarattıkları, ancak iklim değişiklikleri sonucunda dünyanın dört bir yanına göç ettikleri; Türk kavimlerinin göç ettiği yerlere yarattıkları uygarlıkları taşıdıkları, yeni dünyaya uygarlık yayan bir ulus oldukları tezine dayanıyordu. Öte yandan Türklerin Anadolu'ya binlerce yıl öncesinden geldikleri, Anadolu'nun Türklerin anavatanı olduğu vurgulanıyordu. (Kabapınar,1992:144)

DTCF'nin kurulmasının düşünce aşamasını hukuki süreç takip etmiş, 14.VI.1935 tarihinde TBMM'de yapılan görüşmelerden sonra, 22.VI.1935 tarihli kanunla Maarif Vekâleti 'ne bağlı olarak "Ankara'da bir Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi kurulması" sağlanmıştı (BCA. 30.18.1.2. 53.22.4, Tarih: 28.03.1935; BCA.30.18.1.2. 54. 40.15. Tarih: 20.05.1935; Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulmasına Dair Kanun Lâyihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (1/224), Başvekâlet Kararlar Müdürlüğü, Sayı: 0/1607, Tarih: 23/V/193-5; Akşam, 27 Haziran 1935: 2; 5 Teşrinisani 1935:2; TBMM Bütçe Encümeni Mazbatası, 10.VI.1935, Mazbata No: 105, Esas No: 1/224). Fakültenin kuruluş kanunu gerekçesi üzerinde Melek Delilbaşı şu değerlendirmeyi yapmaktadır. (A.Ü. DTCF Öğrenci Rehberi" 2000-2001:18)

“DTCF’nin kuruluş aşamasındaki çalışmaları, yasası ve dönemin tartışmaları incelendiğinde bu bilim yuvasından üç önemli görevin beklendiği görülmektedir. Bunlar: 1. Türk halkının bilinçlenmesi; Türk kimliğinin orijinal kaynakları üzerinde yapılacak bilimsel çalışmaları yürütmek ve sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında bilim adamları yetiştirmek. 2. Ortaöğretim öğrencilerini yetiştirecek, ulusal tarih ve dil bilimci yetiştirecek aydın öğretmen yetiştirmek. 3. Evrensel bilgi kaynaklarına ulaşmak, çağdaş bilgi üretmek, bu yolla bilgiyi ve modern bilimleri Türkiye’de etkin kılmak”

Lise mezunu veya altı yıllık öğretmen okulu mezunlarının kabul edildiği fakülte ’ ye gündüzlü talebeler dışında sınavla 40 yatılı talebe de alınmış; başlangıçta 100 civarında olan öğrenci sayısı, kısa bir süre içinde 750’yi bulmuştu (Koç, 2016: 32). Öğrenci alımıyla eş zamanlı olarak öğretim üyelerinin temin edilmesi çabası da hızlanmış, özellikle Nazi Almanya’sından ayrılmak zorunda kalan yabancı hocaların da dâhil olduğu birçok öğretim elemanı temin edilmişti. (Çelebi, 2003: 259-272.)

Atatürk’ün Türk Tarihinin araştırılması konusundaki kararı bütüncül manada değerlendirilse de Türk- Macar ilişkilerinin tarihsel boyutu ve Türkiye’de Hungaroloji çalışmaları daha özelde ele alınmalıdır. Bu tür bir anlayış Türk-Macar ilişkileri boyutu kadar, Türk Tarihinin seçkin bir yanını oluşturmaktadır. Diğer taraftan Türkiye’de Hungaroloji kürsüsünün kurulması, bu alanlarda yapılan bilimsel araştırmaların artmasına, Türk tarihinin ve özellikle Macar Türkoloji’sinin de aydınlatılmasına yardım edecektir.

Atatürk’ün bu konuda çok özel düşüncelere sahip olduğu bilinmektedir. O’nun Macarlara karşı gösterdiği sevgi, saygı ve muhabbeti birçok resmî belge, yazışma ve konuşma metni ile açıklamak mümkündür. Macar Kralı Naibi Amiral Horthy’e 30 Mayıs 1924 tarihinde yazdığı bir mektup ile Macarlar hakkındaki temel düşüncesini ortaya koymuştur. Mektubunda;

“Manevi ve fikrî meziyetlerini ziyadesiyle takdir ettiğim Macar milletinin samimi bir hayranıyım. Memleketlerimiz arasında mevcut olan asırlık dostluk münasebetlerini bir kat daha takviye etmek için bir şeyden kaçınmayacağım.”

Diyerek hem Macarlara duyduğu samimi hayranlığı ifade etmiş hem de Türk-Macar dostluğunu daha da ileri taşıma isteğini belirtmiştir (Atatürk’ün Bütün Eserleri,1998:267). TBMM’nin açılışında yaptığı konuşmasında da bu düşüncesini şu şekilde dile getirmişti; (TBMM’nin IV. Dönem I. Yasama yılını Açış Konuşması. Millet Meclisi Tutanak Dergisi. C.4, S. 31 Kasım 1931)

“Kardeş Macar milleti ile dostluk belirtileri her zaman istediğimiz, gerekli bulduğumuz mutlu olaylar arasındadır”

Atatürk’ün Macarlarla olan tanışıklığı Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine rastlamaktadır. Bu tanışıklık, cumhuriyetin kurulması ile birlikte daha ileri bir seviyeye taşınmıştır. Türk-Macar resmî ilişkileri, yeni Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan devleti arasında imzalanan ilk resmî antlaşma ile başlamıştır. (BCA.030.18.01.01.09.15.04 Tarih: 18.12.1923) Bu resmî antlaşma bir bakıma tarihin eski devirlerine dayanan kültürel ilişkilerin de bundan sonra daha bilimsel bir temelde araştırılmasını ve pekiştirilmesini sağlamıştır. Bu yüzden Ankara’da DTCF’nin açılması ve Hungaroloji Kürsüsünün kurulması Cumhuriyetle birlikte Türk dili, Türk Tarihi ve kültürünün evrensel değerini ortaya çıkarmak amacına yöneliktir. Bunun yanında Macaristan’daki Türkoloji çalışmalarını Türk bilim dünyasına tanıtmak, Türk-Macar bilimsel iş birliğini harekete geçirmek, Türk Dili ve Tarihi ile ilgili uzmanlar yetiştirmek gibi amaçlar Hungaroloji kürsüsünden beklenen hedeflerdi. (Kakuk, 1990: 116)

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye’nin kalkınması ve çağdaşlaşması için ihtiyaç duyulan sanayi, ekonomi, tarım, meteoroloji ve diğer alanlarda Macar uzmanlardan yararlanılmıştır. (Yıldırım, 2012:121-150) Bu uzmanlar arasında arkeolog, etnograf ve Türkologlar da önemli yer tutmaktaydı. Bunlardan biri olan Gyula Meszaros, 1925 yılından itibaren Türkiye’de Etnografya mütehassısı olarak bulunmuş ve Türk diline olan yatkınlığı nedeniyle Maarif Vekaleti’nin talebi (BCA. 030.18. 147.16. 1930, Maarif Vekâlet’inin 21.6.1930 tarih ve 20750.983 sayılı yazısı.) ile Dil Heyeti’nde görevlendirilmesi yapılmıştı (BCA. 030.18.01.02. 12.42.10, Dosya No: 147/16, 21.6.1930/21.6.1930 tarihli ve 9563 sayılı Başvekalet Muamelat Müdürlüğü’nün yazısı.). Türkolog Macar tarihçi ve arşivist Lajos Fekete (David, 1995: 299-300; Örs, 1968: 200), László Rásonyi (Güngörmüş, 1994:8-10; Baştav, 2006: 4) gibi Macar bilim insanlarının katkılarıyla Macarcanın öğretilmesi ile Macar dili ve kültürünün Türkiye’de tanıtılması da amaçlanmıştır. Bunu çeşitli alanlarda olmak üzere bilim insanlarının katkıları izleyecektir. (Bacak, 2018) Tarih çalışmaları sırasında Macar bilim insanlarından yararlanan Atatürk oluşturmaya çalıştığı Türk Tarih Tezi ile Macar Tarihi ve dili üzerinde de bu iş birliğini ihmal etmeyecektir.

Macaristan’da uzun bir geçmişe sahip Türkoloji çalışmalarına paralel olarak Türkiye’de de Hungaroloji çalışmaları aynı özellik ve kapsamda devam etmiştir. Bu amaçla da önce Ankara’da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’ni kuran Atatürk, bu fakültede Asya, Ön Asya ve Balkanların tarihlerini araştırmaya yönelik bölümler kurdurmuştu. Bu araştırma alanlarından biri de Hungaroloji

Enstitüsü'dür. Bu durum Macaristan'da Türklere karşı farklı bir bakış açısı geliştirmiştir. Nitekim Türkoloji Enstitüsü'nün Macaristan'da yaptığı araştırmalar Türkiye'de Hungaroloji çalışmalarını büyük ölçüde desteklemiştir.

Macaristan'da Türkoloji çalışmaları; 1870'li yıllardan itibaren kendilerini Avrupa'nın ortasında tecrit edilmiş hisseden, sürekli aldatılan yalnız bir ulusun (Eren, 2015: 333-342) geçmişini araması, köklerine ulaşmaya çalışması ve yalnızlıktan kurtulması çalışmalarına önemli kaynaklık etmiştir. Bu amaçla yıllarca süren araştırmalar sonunda Macar aydınlar iki temel konuda ayrılmışlardır. Bunlardan biri kökenlerinin ve dillerinin Asyatik olduğu; yönündeki görüş, diğeri ise karşı bir görüş olarak kökenlerinin Avrupalı ve Fin-Ugor oldukları görüşü... Macar Türkoloji'sinin bundan sonraki en temel tartışma alanı bu olmuştur. (Çolak, 2012: 527-552)

Bu akademik tartışmalar devam edip giderken bir yandan da siyasal koşullar gereği savaş sonunda ağır bir bedel ödeyen Macarlar devletler arası ilişkilerde revizyonist politikalarla yönelmişlerdi. Bu arada Türklerle savaşta ittifak olmaları kültürel tanışıklığın yanında onları siyasal bakımdan da iş birliği yollarını aramaya yöneltmişti. Türklerin, I. Dünya Savaşı'ndan sonra mevcut statükoyu beğenmeyip verdikleri ulusal kurtuluş savaşını ve Atatürk'ü dikkatle izleyen Macarlar, Lozan'da bağımsız bir devlet kuran Türklere büyük hayranlık duymuşlardı.

Buna karşın Türkler ise Macarları "Kardeş" (Çolak, 2010:376) olarak tanımlamış, Atatürk de Macarlara karşı derin bir sempati duymuştur. (Çolak, 2010: 377) Atatürk'ün Macarlara olan ilgisinin temelinde daha I. Dünya savaşı yıllarında Gyula Nemeth'in yazdığı bir gramer kitabı yer almaktadır. Atatürk'ün giderek Macarlara ilgisinin artması ve bilim insanlarıyla tanışarak onlarla dil ve tarih konularında sohbetleri cumhuriyetle birlikte adeta zirve yapmış 1934 yılında yine Gy.Nemeth'in yazdığı bir mektupla birlikte gönderdiği kitaplar bu ilgiyi artırmıştı. (Çayan, 2013:124; <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2013-1/24.pdf>;)

Nemeth'in 14 Eylül 1934 tarihli Atatürk'e yazdığı bu mektup (Altaş, 2022: 169-202) Budapeşte Szechenyi Kütüphanesi El Yazmaları Bölümünde 121/322 numaralı dosyada bulunmaktadır. (OSZK Kézíráttár Németh Gyula hagyatéka Fond 121-322), (Çolak, 2010:56-60) Bu mektupta Atatürk'ün istediği ve incelediği kitaplar (Çolak, 2010: 377; Karagülmez, 2018:634) Atatürk'ün Macar dili ve tarihi ile ilgili düşüncelerini geliştirmiş, bilahare Macar bilim adamlarının çalışmaları Türkiye'de Hungaroloji çalışmalarını önemli ölçüde desteklemiştir.

Hungaroloji Enstitüsü Kurulması, Çalışmaları ve Kaynakları

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin açılan filolojilerinden biri de Hungaroloji’dir. Hungaroloji; Macar dili ve tarihinin araştırılmasını, Türk-Macar ilişkilerinin ve kardeşliğinin geliştirilmesini , ülkeler arasında birlik ve dostluğu sürdürmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bilimsel çalışmalarla Türk ve Macar tarihlerini aydınlatacak çalışmalar yapmaktadır. Bu yönüyle Türkiye’deki Hungaroloji, Macarlara yönelik ancak Macarca olmayan bir bilimdir (Güngörmüş, 1995: 24). Macar halkının tarihi geçmişini ve bugünkü kültürü ile ilgili her şeyi mümkün olduğunca keşfetmek, önemsemek ve analiz etmek amacıyla oluşturulmuş evrensel Macar çalışmalarının Türkiye’de gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik uluslararası bir disiplindir. (Güngörmüş, 1995: 25)

Türkiye’de Hungaroloji ile ilgili çalışmaların başlangıcı 1907 yılında İstanbul’a gelen ve Türk bilim çevreleriyle ilişki kurmak amacı taşıyan Rahip İmre Karacson’un yazdığı makalelerle bir Konstantinopolis Bilim Enstitüsü kurulması fikrinin ortaya çıkmasına atfedilebilir. (Çolak, 2009: 93) Enstitü 1916 yılında Macaristan devletinin resmî bir kurumu olarak açıldı. (Fodor, 2020: 103-117) Enstitü’nün çalışmaları arasında arşiv çalışmaları yapmak ve bu konuda bilim camiası ile iş birliğini sağlamak vardı. Karacson Osmanlı Tarihi ve Macarca-Türkçe araştırmalara yönelmiş, Macar aydınlarının doğuya yönelik araştırmalarında Türk entelektüelleri arasında ilişkileri güçlendirmeye çalışmıştır. İstanbul’daki bu Macar Bilimleri Enstitüsü, yayınları ve çalışmaları ile kısa zamanda uluslararası alanda kendisini tanıtmıştı. (Güngörmüş, 1995:25; Çolak, 2009: 93)

Bilim Enstitüsü sağladığı burslarla Macaristan’a Türk öğrencileri gönderdi. Bu öğrenciler Macar Turan Cemiyeti tarafından “Anadolu’nun Neferleri” (Önen, 2005: 90-91) olarak tanımlanmıştı. Bu öğrencilerden biri de Hamit Zübeyir Koşay’dır. (Çolak, 2010: 273-278; Bayram,1986: 1-23) Koşay 1923’te Eötvön Koleji’nden mezun oldu. Daha sonra Zoltan Gombocz ve Gyula Nemeth’in öğrencisi olarak Budapeşte Üniversitesi’nden doktora derecesi aldı. 1925’te Türkiye’ye döndü. Türk kültür yaşamında olduğu kadar, Türk-Macar kültürel ilişkilerinin gelişmesinde de önemli çalışmalar yaptı. Birçok Macar tarihçi , dilbilimci ,arkeolog ve etnografin Türkçe tercümelerini yaptı. (Bayram, 1986:1-23)

Macarların eski tarihini, Türkiye’de Macar köy yerleşim yerlerinin adlarını tespit etti. Bu çalışmalar ölümünden sonra kitaplaştırıldı. (Güngörmüş, 1995:

25) Ayrıca birçok Macar bilim insanını Türkiye'ye davet etti. Koşay, Macaristan'da lászló Rásonyi ile tanıştı ve onu 1934'te Türk Dil Kurumu'nda bir konferans vermesi için Türkiye'ye davet etti. Bu konferans hem Rásonyi'nin hem de Hungaroloji Enstitüsü' nün geleceğini ve çalışmalarını etkileyen önemli bir başlangıç oldu. Macar dilbilimci, tarihçi ve doğu bilimcilerini takip eden Mustafa Kemal, lászló Rásonyi'nin konferansını dinledi. O'nu kurulacak olan Hungaroloji Kürsüsü'nün başına getirdi.

Hungaroloji Enstitüsü başlangıçta Türk Tarihi ve Dili Araştırmaları bölümüne bağlı olarak çalıştı. Mustafa Kemal'in arzusu ve düşünceleri doğrultusunda kurulan Hungaroloji Enstitüsü'nün amacı ve görevlerini şöyle sıralamak mümkündür: (Güngörmüş, 1995: 26)

- Uzun zamandan beri devam eden Macar araştırmalarının sunuş ve yöntemlerinin Türkçeye çevrilmesi; Türkoloji'nin, Türk dilbiliminin ve Türk Tarihinin Hungaroloji'den yararlanması
- Macar dilinin tanıtılması
- Macar dil ve tarih eserlerinin tanıtılması
- Yapılan çalışmalar takip etmek, diğer disiplinlerle ilişkilerin geliştirilmesi
- Ortak çalışmaların yapılması
- Macar dilinin öğretilmesi, Macar edebiyatı ve tarihinin tanıtılması

lászló Rásonyi, 1935'ten 1941 yılına kadar eğitim ve araştırmalarını başarıyla sürdürdü. 1937'de İstanbul'da toplanan Uluslararası Arkeoloji ve Tarih Kongresi'nin başkanlığını yaptı. Dolmabahçe Sarayı'nda Orta Asya Türk ve Macar Tarih Sergisi'nin açılmasını sağladı. (Çolak, 2010: 384) Rásonyi zamanında Hungaroloji Enstitüsü'nde yetişen Türk öğrenciler Macarca dil becerilerini geliştirdikçe Macar edebî eserlerini, makaleleri ve kitapları Türkçe 'ye çevirmeye başladılar.

Türkiye'de Hungaroloji çalışmaları alanında lászló Rásonyi başta olmak üzere Tibor Halasi Kun (Üstüner, 2017: 26), Müzik araştırmacısı Bela Bartok (Bacak, 2018:15; Sarıkaya ve Tunalı, 2014: 299-313) ve ulusal arşivin kurucusu Lajos Fekete (Bacak, 2018: 64; Bak. Macar Asıllı Türk Tarihçisi ve Arşivist Lajos Fekete'nin Arşivciliğimizdeki Yeri" Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No. 20, Ankara 1994), Gyula Kaldy Nagy (Kovács, 2008: 5-13; DTCF Arşivi: Gyula Káldy-Nagy Özel

Dosyası: 161) gibi bilim insanları başta gelmektedir. Rasonyi, daha sonra 1941 yılında Kolosvar Üniversitesi’ne Profesör olarak atanmasıyla birlikte Hungaroloji bölümünün başına Tibor Halasi Kun (Çoban, 2016: 413-439; Güngörmüş, 1995:23-34; Kakuk, 1990:116-126; György, 1992:503-504; Schamiloğlu, 2017: 179-186; Eren, 1998; Eren, 1997: 229-230; Kırbaç, 2012) geçmişti. Onun önderliğinde yapılan çalışmalarla pek çok Macar klasiği yayımlandı. Ancak II. Dünya savaşının çıkması bu çalışmaları sekteye uğrattı. 1945 yılında Hungaroloji Enstitüsü, Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte klasik Macar edebiyatının eserlerini çevirdiler (Duran, 2019: 3204-5). Bu çevirileri Macaristan’da okuyan Türk öğrenciler yaptılar. Yapılan bu çevirilerin sayısı yaklaşık 50’den fazlaydı. Tercüme edilen bu eserlerin içinde Macar edebiyatına dair Janos Eckman’ın “Macar Edebiyatı”, Ferenc Eckhard’ın “Macaristan Tarihi” ve Lajos Ligetti’nin “Bilinmeyen İç Asya” adlı eserler önemliydi. (Güngörmüş, 1995: 27)

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında mevcut şartlar Macaristan’da siyasal yönetimleri etkiledi. Böylece Türk-Macar kültürel ilişkilerinin de etkilenmesi kaçınılmaz duruma geldi. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra Kürsünün/Enstitünün başında bulunan Halasi-Kun, Macaristan yönetimi tarafından ülkesine geri çağrıldı. Ancak o bunu kabul etmedi. Bu durum Enstitünün başından ayrılmasına neden oldu. Halasi-Kun daha sonra Amerika’ya gitti. Columbia Üniversitesi’nde çalışmalarını yürüttü.

Hungaroloji Enstitüsü 1950-1970 yılları arasında zor şartlar altında çalışmalarını sürdürdü. En önemli gelişme Enstitünün yönetimine Macar bilim adamları değil Türk bilim adamlarının geçmesiydi. Halasi-Kun’un Amerika’ya gitmesinden (21.12.1950 tarihli ve IV.B. 10994 sayılı MEB Bakanlığı yazısı. DTCF Arşivi. Halasi-Kun özel Dosyası 170-4) sonra Hungaroloji’nin başına, (1951-1952 ve 1974-1982) tarihleri arasında iki kez olmak üzere Şerif Baştav geldi. (Profesörler Kurulu’nun 1.11.1952 tarihli ve 137/24 sayılı kararı, DTCF Arşivi: Dosya No: 40.202.597/ 050.02.04,) Bir süre Almanya’da kalan Baştav Enstitü ile yeteri kadar ilgilenemedi. Öğrenci sayısı da giderek azaldı. Yedi yıl süreyle Hungaroloji çalışmaları yapılamadı.

Bir süre sonra lászló Rásonyi’nin emekli olmasına rağmen, öğrencileri onu Türkiye’ye tekrar davet ettiler. Böylece 1963’te Ankara’ya gelerek yeniden Hungarolojinin başına geçti. (Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığı’nın 2.2.1963 tarihli ve 6/1378 sayılı kararnamesi. DTCF Arşivi: lászló Rásonyi Özel Dosyası: 289; BCA. 030.18.01. 168.7.17. Dosya No: 27-167/B Tarih: 2.2.1963; Rásonyi’nin Tayyip Gökbilgin’e yazdığı 2.6.1963 tarihli mektup,

Duran, 2020:73-76) l  szl   R  sonyi Enstitünün kütüphanesini yeniden düzenledi. Ancak mevcut şartlar eskisi gibi değildi. İmk  nlar giderek azalıyordu. Buna rağmen l  szl   R  sonyi iyi niyetle çalışmalarını sürdürdü. Ayrılmadan   nce Enstitünün başında mutlaka bir Macar bilim adamı olmasını arzulu-yordu. Eęer bu olmazsa da iyi yetişmiş birinin bölümün başında bulunma-sı sağlanmalıydı. (Güngörmüş, 1995: 31) l  szl   R  sonyi 8 yıl Türkiye’de kaldı. 1971’de evine döndü. 1970-1985 yılları arasında Enstitüye Hasan Eren ve   erif Baştav sırasıyla başkanlık yaptılar.1986   ęretim yılından sonra Hungaroloji bölümü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Ana bilim dalı bünyesine katıldı ve Alman Dili ve Edebiyatı bölüm başkanı Germanist G  rsel Ayta  bölümde yeniden yapılanmaya gitti. 1987-90 yılları arasında bir başka Germanist, Yüksel Baypı-nar bölüm başkanlığını sürdürdü. (Kakuk,1990:120) Bölümü açık tutmak ve işlevini devam ettirmeye yönelik bu çabalar 1990’dan itibaren Hicran Akın’ın Hungaroloji Anabilim dalında yöneticilik yapması ile sürmüş, daha sonra Naciye Güngörmüş ve bugüne kadar da Erdal   oban bu yöneticiliği devam ettirmişlerdir.

1985 yılından itibaren yeni bir müfredat belirlendi. Macar dilinin   ęretil-mesi için ders saatleri artırıldı. Ayrıca Macar Kültür Tarihi dersleri koyularak herhangi bir   niversite öğrencisinin bunları alabileceği belirtildi (Güngör-m   , 1995: 34)

Kısa süreli zamanlarla sözleşmeli görevlendirilen Macar lekt  rlerin çaba-ları da sonuç vermedi. Hungaroloji bölümü bu tür gelişmelerden sonra eski canlılığını kaybetti. Enstitünün 1980’li yıllardan itibaren birtakım sorunlarının biriktiği ve     lmesi gerektiği anlaşıldı. Genel başlıklarıyla bu sorunlar   u şekilde ifade edilmekteydi: (Güngörmüş, 1995: 35)

1. Öğrenciler bölüme eskisi gibi rağbet göstermemektedirler.
2. Eğitim-  ęretim için yeterli ve iyi yetişmiş akademik eleman bulunmamaktadır.
3. Doğrudan Türk   ęrenciler için Macarca ders kitabı ve sözlük bulunmamaktadır.
4. Kitap okuma, pratik yapma alışkanlığı yoktur.
5. Özellikle Macar dilinin öğretilmesi zor olmaktadır.
6. Bütün bunları çözmek için profesyonelyardıma ihtiyaç bulunmaktadır.

Türkiye’de Hungaroloji’nin Kaynakları

Hungaroloji Türkiye’de kurulduğu yıldan itibaren Macar bilim adamlarının çabalarıyla; daha sonra yetiştirdikleri Türk öğrencilerin çalışmalarıyla Türkiye’de yeni bir tarih, dil ve kültür anlayışı ortaya koydu. Yapılan çalışmalar ve bu çalışmalarda kullanılan kaynaklar büyük önemi haizdir.

Türkiye’de Hungaroloji özel bir çalışma alanı olarak kurulmuştur. Tama- men Atatürk’ün fikir ve düşüncelerinden doğmuştur. Bugün klasik bir filoloji eğitimi olarak bakılmasının ötesinde gerçek amacın, bir yandan Türk tarihi ve dilinin araştırılması diğer taraftan bu çalışmaların Macar tarihi ve dili ile alakasının ortaya konulması olduğu bilinmektedir. Bu iki amaç dün olduğu gibi bugün de Türkiye ve Macaristan arasında kültürel ve siyasal ilişkilerin sürdürülmesini sağlayan temel faktörlerdir.

Türkiye’de Hungaroloji ile ilgili yapılacak araştırma ve çalışmalarda önce- likle Devlet Arşivleri’nde bulunan belgelere müracaat edilmektedir. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi’nde; Başbakanlık, Muamelat Umum Müdürlüğü’nün atama kararnameleleri, İçişleri Bakanlığı, Kültür Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı’na ait yazışma belgeleri, önemli yer tutmaktadır.

Diğer taraftan konunun ana araştırma merkezi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fa- kültesi arşivi ve kütüphanesidir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arşivi’nde ulaşılabilir kaynaklar arasında Fakülte Yönetim Kurulu ile Profesörler Kurulu Karar- ları (DTCF Arşivi. Profesörler Kurulu Kararları. Dosya No: 40.202.597 /050.02.04;) önemli arşiv kayıtları içermektedir. Ayrıca yine sınırlı ulaşılabilir olanlar itibariy- le, Hungaroloji’de görev yapmış hocaların kişisel dosyalarına ulaşmak müm- kündür. László Rásonyi ve T.Halasi-Kun ile ilgili dosyaların diğerlerine nazaran daha tatmin edici kayıtlara sahip olduğu söylenebilir. (DTCF Arşivi: László Rá- sonyi Özel Dosyası: 289; DTCF Arşivi. Tıbor Halasi-Kun Özel Dosyası No: 170-4). Bu dosyaları inceleyebilmek, kişisel verilerin korunması kanunu çerçevesinde izinle ve gözetim altında mümkün olmaktadır. Açıkça ifade etmek gerekir- se, bir devlet memurunun sicil dosyasının içeriğinden farklı değildir. Böyle ol- masına rağmen yine de önemli kayıtların bulunduğunu belirtmeliyiz. Yapılan araştırmalar sırasında görülen eksiklikler itibarıyla arşivin düzenlenmesinin, tasnifinin ve kayıtlarının bir an önce yapılması gerekli görülmektedir. Aslında Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı bir kurum olarak “BEYAS” (Belge Yö- netimi ve Arşiv Sistemi) bu konudaki çalışmalarını devam ettirmektedir. Anka- ra Üniversitesi’nin kurulmasından sonraki (1946) dönemle ilgili çok sorun gö- zükmemektedir. Ancak öncesi için (1935-1946) ciddi bir tasnif ve arşivlemeye

muhtaç görünmektedir. Bir yandan da 2019 yılı Sayıştay Raporundaki bilgilere dayanarak DTCF arşivi ve kütüphanesine ait 440 adet, bazısına göre 15.000 adet yazma eserin kaybolduğu veya henüz tasnif edilmediğine dair basında haberler çıkmış, (17.3.2021. Hürriyet Gazetesi, Eser var kayıt yok – Kitap-sanat haberleri., <https://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat-var-kayit-yok-41341146>) buna karşın DTCF yönetimi bir basın açıklaması yaparak bu eserlerin ayniyat kayıtlarının bulunmaması ile kayıp olduklarına dair iddiaların ayrı şeyler olduğunu ve yüksek seviyede korunan yazma eserlerin kaybının söz konusu olmadığını kamuoyuna duyurulmuştur. (17.3.2021 tarihinde “Basında Çıkan Yazma eserlerle İlgili Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığının Basın Açıklaması. <http://www.dtcf.ankara.edu.tr/2020/11/06/basinda-cikan-yazma-eserle-ilgili-dil-ve-tarih-cografya-fakultesi-dekanligi-basinaciklamasi/>)

Diğer taraftan DTCF’de görevlendirilmiş yabancı profesör ve lektörlerin uluslararası görevlendirme ve diğer konulardaki yazışmaları da önemlidir. Ancak bu konuda da Hungaroloji çalışma ve araştırmaları için bir sınırlılıktan bahsetmek mümkündür. Bu konuda Dışişleri Bakanlığı Arşivi belgeleri henüz erişim ve araştırmalara açılmamıştır. Hakeza İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü’nün kayıtları da böyle bir sınırlılığa sahiptir.

Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu arşiv ve kütüphaneleri kuruldukları 1931 ve 1932 yıllarından itibaren önemli bilgi ve kaynaklar ihtiva etmektedirler. Özellikle kaynak eserlerin yanında Belleten ve Türk Dili dergileri çok önemli bilimsel makaleler ile araştırmacılara yardımcı olmaktadır.

TBMM arşivi ve kütüphanesi bu alanda yararlanılacak temel kaynaklar açısından oldukça zengindir. Kanunlar, TBMM zabıt tutanakları bu konuda fazla öneme sahiptir. Meclis görüşmeleri, meclis tutanakları, kanun teklifleri ve kanunlar TBMM arşivinden elde edilebilmektedir. Zabıt Cerideleri, Resmî Gazete, Ayın Tarihi gibi basılı resmi yayınlar da taranarak değerlendirilebilmektedir.

Atatürk’ün bu bölümün kurulması için verdiği direktifler, kurucular, bu bölümde okuyan öğrenciler ve bu yıllarla ilgili tutulan kayıtlar Hungaroloji araştırmalarında, kullanılabilir. Diğer taraftan aynı zamanda ulusal basında ve Macar basınında çıkan yazılar incelenip kaydedilebilir. Ulus, Cumhuriyet, Akşam, Kurun, Tan, Hakimiyet-i Milliye, Son Posta gibi gazeteler taranarak dönemin olaylarıyla ilgili kayıtlar elde edilebilmektedir. Hungarolojiye hizmet etmiş bilim adamlarının biyografileri ve çalışmaları da bu tür çalışmalara önemli ölçüde katkı sunmaktadır.

Hungaroloji araştırmaları ve çalışmalarının amacına ulaşması bakımından araştırma eserlerinin incelenmesi, kayıtlanması önem arz etmektedir. O dönemin bilim adamlarının Hungaroloji ile ilgili kitapları, makaleleri, yazıları, röportajları, anıları bu bakımdan değerlendirilebilir. Akademik makaleler ve kitaplar taranarak konuyla ilgileri ve yorumları, düşüncelerin analizleri yapılabilir. Bu konuda lászló Rásonyi, Tibor Halasi-Kun başta olmak üzere, M. Şerif Baştav, Hasan Eren, H. Zübeyir Koşay gibi birincil kişilerin kitap ve yazıları taranarak Hungaroloji ile ilgili temel bilgilere ulaşabilmek mümkündür.

Macar Turan Dergisi, (Turan Revue De La Société Touranienne. (Société Asiatique De Hongrie.) Paraissant Six Fois Par An. Prix D’abonnement: Un A 6 Cour., Le Numéro 1 Cour. Rédacteur: Aloyse De Paikert. Budapest 1913) Macar Turancılarının çıkardığı bir yayın organı olup Turancılıkla ilgili etraflıca bir bilgi kaynağıdır. Turan fikri ve çalışmalarını, Macar Turancılarının Türklerle ve Türk Turancılığına bakışlarını, yeni Türkiye devletinin başarılarını, tarih ve dil konusunda Atatürk’ün çalışmalarıyla ilgili bilgileri fazlaca içermektedir.. Özellikle, Móricz Péter, (Turan 1930: 17-22) Paikert Alajos, (Turan 1930: 6-11) Pékár Gyula, Jeno Vegy, (Turan 1928:34-37) Cholnoky Jenő, (Turan 1944: 1-5) Andor Medricky, (Turan 1939:115-119) Horvath Bela, (Turan 1939:119-122) Bán Aladár, (Turan 1940:57-59) Vikár Béla gibi Macar Turancıları, Turan dergisindeki makaleleri ile Türkiye, Atatürk cumhuriyeti, Türk dili ve tarihi hakkında değerli fikirler ortaya koymuşlardır. Török Füzetek (Türk Defterleri), (A Magyar-Török Barati Tarsasag Idözsaki lapja) Türk-Macar kültürel ilişkileri bakımından değişik güncel yazılara yer vermektedir. Türk Yurdu Dergisi (Tutibay Yay.1998), Türk aydınlarının Türklük ve Turancılık konusunda entelektüel yazılarını bulunduran hâlâ etkili bir dergidir. DTCF Dergisi, (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara 1942) genel tarih ve Hungaroloji araştırmaları bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir.

Türkiye’de Hungaroloji çalışmalarının tarihsel arka planını izah ederken şüphesiz Macaristan dışındaki Hungaroloji çalışmalarının da örneklerini ve bağlantısını ortaya koymak gereklidir. Bu bakımdan Macaristan dışında kurulan Hungaroloji Enstitüleri’nin nerelerde ne amaçla ve nasıl kuruldukları ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirilmelidir. Roma, Berlin merkezli Hungaroloji Enstitüleri başta olmak üzere Avrupa’nın ve dünyanın diğer merkezlerindeki Hungaroloji Enstitülerinin kuruldukları üniversitelerdeki işleyişi ve temsilcileri tanıtılmalıdır. Bu açıdan bakıldığında özellikle İstanbul’da kurulan Macar Bilim Enstitüsü (Fodor, 2020: 103-117; Fodor, 2018: 479-489; Çolak, 2009; Ágoston, 2002: 92-98; Nagy, 2010; Tóth, 1995:1380-1395) Türkiye’de

Hungaroloji çalışmalarının kurumsal bakımdan da ilk çekirdeği kabul edilmektedir.

Aynı zamanda hem Macaristan ve hem de Türkiye ayağı olması sebebiyle Macaristan arşivleri ve kütüphaneleri de oldukça önemlidir. Bu sebeple Budapeşte’de Macar Milli Arşivi (MNL-Magyar Nemzeti Levéltár) Hungaroloji ile ilgili en zengin arşiv imkânlarına sahiptir. László Rásonyi’nin yıllık raporlarını içeren HU_MNL_OL_K_0636_1932_1936_0065_0287_01-31 ve MOL, K 66 532 bağ 1942; K 636 1932/36-65-287; numaralı dosyaları; Halasi-Kun’un 5 Ocak 1943 tarihli kültürel faaliyetlerle ilgili MNL K 66 570. Fond raporu; 28 Kasım 1936 tarihli 28.822 numaralı raporuna ek ve 7 Ocak 1937 tarihli Rásonyi’nin yazışmalarını içeren MNL K636 713. tie 65-287. Title; raporu; Macaristan Din ve Eğitim Bakanlığı’nın 6 Kasım 1936 tarih ve 28366 sayılı raporuna ek olarak 20 Ekim 1936 tarihli MNL K636 713. tie 65-287. Title; Raporu, 1989- J-117-152-7-4495 ve 1989- J-117-152-7- 4495-1 numaralı Ankara Üniversitesi Macarca bölümü ile ilgili raporlar, Ankara Üniversitesi ve Macar Araştırmaları Bölümü Prospektüslerini içeren 1989-J-117-152-7-4495-3 dosyalar, önemli bilgiler içermektedir.

Éva Csáki ve János Sipos’un Türkiye’deki halk müziği araştırmalarıyla ilgili 1989- J-117-152-7- 4495-3 raporların yanında Macar Türkolojisinin önemli şahsiyetleriyle ilgili bilgileri içeren, 1989- J-116-152-1-4001-9 numaralı dosyalar, Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Macaroloji Bölümünün tarihçesini veren 1989-J-116-152-1-4001-7 numaralı dosya ile Ankara Üniversitesi Macar Bölüm Başkanı’nın davasına ait 1971-J-101-152-72-001747/52 numaralı belgeler yine oldukça önemlidir.

1979-J-130-152-1-19-003763/1 ile 1988-J-101-152-93-00769/1 numaralı Macaristan’ın Ankara ve İstanbul Büyükelçiliğinin siyasi personelinin yıllık raporları, Yabancı Macar Kültür Enstitüleriyle ilgili 1967-J-9-004169-004170 numaralı dosya, 1968-J-84-002894/6 numaralı Macar Enstitülerinin çalışmalarının değerlendirilmesini içeren raporları, Ankara Üniversitesi Macarca Bölümü’nün durumunu gösteren 1974- J-112-from 001866/4’ up to 152-72 ve 1987- J-132-133-152-724-003214 numaralı raporlar, Türkiye’deki Macar Bilimler Akademisi ile ilişkileri değerlendiren 1982-J-135-152-73- 002976/1’up to, raporları, Macaristan büyükelçilerinin 1983-J-121-152-142-003585; 1983-J-121-152-142-003585/2;1987-J-132-133-152-142-003749; 1987-J-132-133-152-142-003749/2 numaralı raporları, Macaristan-Türkiye ilişkilerini kapsayan 1983-J-121-152-145-002337/1-2 ile 1986-J-143-152-14-002528/1-6 numaralı raporları, Ankara elçiliğinin 1924-1945 yıllarını içeren MNL OL K 79 numaralı belgeleri, Hungaroloji ile ilgili önemli arşiv belgeleri olarak oldukça önem arz etmektedirler.

Hungaroloji çalışmalarının asıl merkezi Macaristan olduğundan Szechenyi Kütüphanesi (National Széchényi Library) ve diğerleri araştırmacılar için oldukça zengin bir kaynak teşkil etmektedir. Burada pek çok kaynak ve arşiv bilgisine ulaşmak mümkün olsa da lászló Rásonyi ve Tibor Halasi-Kun, Janos Eckmann ve Gy.Kaldy Nagy ile bilim insanlarına ait belgeler araştırılabilir. Bunlar arasında da daha çok mektuplar ön plana çıkmaktadır. (National Széchényi Library (Szechenyi Kütüphanesi Arşivi) MNL. hu. b1. Fond: 1.2676; MNL. hu.b1. Fond: 1289; MNL. hu. b1. Fond: 121.511)

Diğer bir Macar arşivi, Macaristan Bilimler Akademisi arşivi ve kütüphanesidir. (MTA. Magyar Tudományos Akadémia.) Çok eski bir geçmişi olan Macaristan Bilimler Akademisi, Macar bilimini temsil eden bir ulusal kurumdur. Detaylı olarak araştırmak uzun zaman alabilmektedir. Çalışmamız için ancak laszlo Rasonyi’ye ait olan mektuplar elde edilebilmiştir. (Magyar Tudományos Akadémia. (Macar Bilimler akademisi) MTA.KIK.KL.MS Fond: 2455; MTA. KIK.KL.MS Fond: 5175; MTA.KIK.KL.MS Fond: 6498)

Diğer taraftan internette geniş bir Macar literatür taraması yaparak oldukça yararlı kaynaklara ulaşmak mümkündür. Nitekim Finlandiya, Almanya, Polonya, Hollanda, İsveç, Estonya, Bulgaristan, Rusya, Çek Cumhuriyeti ve Japonya gibi ülkelerde Hungaroloji çalışmaları için Hungarologische Beiträge dergisi, Uluslararası Macaristan Filoloji Derneğinin yayını olan Hungarológiai Értesítő dergisinin muhtelif sayıları, Macaristan Devlet Üniversitesinin yayın organı Acta Hungarica’nın değişik fasikülleri, Uluslararası Hungaroloji Merkezi yayını Hungarológiai Ismerettár gibi resmî yayınların farklı sayıları taranabilmektedir. Arcanum.com sitesi, dijitalleştirilmiş kültürel içerikten oluşan devasa yapılandırılmış veritabanları oluşturan çevrim içi bir yayıncıdır. Abonelikte pek çok kaynağa erişme imkânı sunmaktadır. Yine Hungaroloji araştırmaları alanında Körösi Csoma Derneği Dergisi, Keletkutatás, Uluslararası Macar çalışmaları dergisi Spectrum Hungarologicum, Zsuzsa Kakuk’un Hungarian Turcology 1945-1974, Bibliography, genel başvuru kaynakları arasındadır.

Sonuç

Tarihte Türk-Macar ilişkileri başlangıcından günümüze karşılıklı bir ilgi üzerine kurulmuştur. Türkoloji ile ilgili ilk çalışmaların Avrupa’da Macaristan’da başlaması daha sonra Türkler arasında Türklük fikrinin uyanmasına yol açmıştı. Türkoloji araştırmaları, bir yandan da Macar Turancılarını Türkoloji ile

yakından ilgilenme ve araştırmalar yapmaya ve Türk aydınlarını da Turancılık konusunda uyanmaya sevk etmiş, bu alanda karşılıklı çalışmalar ve yayımlar Türk-Macar kültürel ilişkilerinin boyutunu zamanımıza kadar taşımıştır.

Macar Türkologların çalışmalarının yanında özellikle cumhuriyetin ilanı ile birlikte başlayan yeni dönemde siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin boyutu hem içerik olarak değişti hem de daha gerçekçi ve bilimsel bir tabana oturdu. Bunda Mustafa Kemal Atatürk'ün düşüncelerinin ve çalışmalarının oldukça yönlendirici bir etkisi olmuştur. Mustafa Kemal'in Türk tarihi ve dili üzerindeki çalışmaları Macarlara özel bir ilgi uyanmasına neden oldu. Türk Tarih Kurumu'nun ve Türk Dil Kurumu'nun kurulması, bu alandaki çalışmaları daha derli toplu ve bilimsel bir temele oturtma ihtiyacını ve bu kurumların arkasından Ankara'da DTCF'nin kurulmasını gerekli kılmıştı.

Böylece 1935 yılında Ankara'da ilk fakülte olarak kurulan DTCF'de çeşitli filolojiler kuruldu. Bunlardan biri de Hungaroloji idi. Tarih ve dil alanındaki çalışmalar Türk ve Macar bilim adamlarını ortak bir amaca yönlendirdi. İki kardeş milletin ortak geçmişini araştırmak her iki tarafta heyecan yaratmıştı.

lászló Rásonyi'nin başkanlığında başlayan çalışmalar ilk yıllarda başarılı bir şekilde devam etti. Ancak 2. Dünya Savaşı'ndan sonra giderek azalmaya başladı. Ne var ki her iki ülke arasında gerek resmî gerekse kültürel anlamda, halklar arasında canlı bir ortak duygunun hâlâ var olduğunu söylemek mümkündür. Mevcut kaynaklar ışığında Hungaroloji faaliyetlerinin aydınlatılması yeterli olmamakla birlikte bu konuda diğer arşiv belgelerinin yayımlanması ile bu konudaki açıklar da giderilecektir. Böylece iki akraba halk arasında geçmişten gelen ve geleceğe taşınan tarihsel ilişkileri; siyasi, kültürel ve ekonomik bir geleceğe taşımak kolaylaşmış olacaktır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Daire Başkanlığı
Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)
DTCF Arşivi
Macar Millet Arşivi (MNL)
Macaristan Bilimler Akademisi Arşivi (MTAK)
Budapeşte Szechenyi Kütüphanesi ve Arşivi (OSZK)

Gazeteler

Milliyet
Cumhuriyet
Akşam
Ulus
Son Posta
Kurun
Dergiler
Belleten
DTCF Dergisi
Türk Yurdu
Turan
Török Füzetek

Araştırma Eserler ve Makaleler

ÁGOSTON, G., (2002). Siyaset ve Historiografi: Macaristan'da Türk ve Balkan Çalışmalarının Gelişimi ve İstanbul'daki Macar Araştırma Enstitüsü *Türkler*, C.3, (Derleyenler:, Hasan Celal Güzel, C. Cem Oğuz ve Osman Karatay), Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, ss. 92-98.

AKYÜZ, K., (1986). „Türk Ocakları“, *Belleten*, S. 196 C. 50, 201-228.

- ALTAŞ, S., (2022). „Macar Başvekili Gyula Gömbös'ün Atatürk'e Gönderdiği Mektup ve Kitaplar Çerçevesinde Türk-Macar Kültürel Münasebetleri“ *İÜ. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 42, ss. 169-202.
- ARIKAN, Z., (1999). „Halkevleri'nin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi“, *Atatürk Yolu*, C.6, S.23, ss. 261-281.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri*. Kaynak Yayınları
- ATA, A., (2017). „Darülfünundan DTCF'ne Türkoloji Öğretimi“ *ÇÜTAD*, C. 2, S.1. ss. 8-22.
- BACAK, N., (2018). Türkiye'de Macar Uzmanlar. (1850-1950), *YL. Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Muğla.
- BAŞTAV, M. Ş., (1996). „Türk-Macar Münasebetlerinde Hungaroloji'nin yeri“ A.Ü. *DTCF, Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve DTCF Sempozyumu Bildirileri*, Ankara (24-26 Nisan 1996), Ankara, ss.37-44.
- , „Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Râsonyi Anma Töreni“, (23 Ocak 2001) *Türk Kültürü Dergisi*, S.457, Mayıs 2001, (8-11), Ankara, ss. 264-267.
- BAYRAM, S., (1986). „Bir Çınarın Arkasından“ *Türk Kültürü Araştırmaları*, Phil. Dr. Hamit Zübeyir Koşay'ın Hatırasına Armağan, Ankara, ss. 1-23.
- BEYAZIT, Y., (2002). „Atatürk ve Türk Tarih Tezi“, *Yeni Türkiye Dergisi, Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları*, Özel Sayı: 4, ss. 588-593.
- ÇAYAN, G., (2013). «Atatürk'ün Macar Dostluğu» *Hukuk Gündemi, Atatürk Özel Sayısı*, 124.
- ÇELEBİ, N., (2003). «Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki Mülteci Profesörler» *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43, 1, ss. 259-272.
- ÇOBAN, E., (2016). «Türkiye'de Bir Macar Türkolog: Tibor Halasi Kun» *DTCF Dergisi*, 56, 2, ss. 413-439.
- ÇOKER, F., (1983). *Türk Tarih Kurumu, Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*. TTK Yayınları, Ankara
- ÇOLAK, M., (2010). «Atatürk, Macarlar ve Türk Tarih Tezi» *SÜTAD*, 27, ss. 371-402.
- , (2009). „İstanbul'da Macar Bilim Enstitüsü. 1916-1918“, *Karadeniz Dergisi*, I S.3 Y.1. ss. 91-105.
- , (2012). „Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde Macar Türkoloji'si ve Ugor-Türk Savaşı“ *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Muğla, Cilt: I*, 22-24 Aralık 2011, *Bildiriler*, Ankara ss.527-552.

- , (8-12 Aralık 2003). „Türk-Macar İlişkileri ve Macaristan'ın Türk İnkılabına Bakışı (1919-1938)“, *Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi, C.II, 8-12 Aralık 2003-Ankara*, Bildiriler, AAMD
- , (2010). „Gyula Nemeth'in Atatürk'e Yazdığı Mektup“, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 287, ss. 56-60.
- DAVİD, G., (1995). „Fekete Lajos“ *DIA* C.12 ss. 299-300
- DELİLBAŞI, M., (2001). „Sunuş. A.Ü. DTCF Öğrenci Rehberi“ 2000-2001
- DEMİR, G. Y., (2010). „Türk Tarih Tezi ile Türk Dil Tezinin Kavşağında Güneş-Dil Teorisi“ *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Y.11 S.19 ss.385-396.
- DURAN, A., (2019). „Türk- Macar Kültürel İlişkileri Bağlamında Geçmişten Günümüze Edebi Eser Çevirileri“ *Turkish Studies* 14 6 ss. 3199-3209.
- , (2020). *Türk-Macar İlişkilerinde Tayyip Gökbilgin Laszlo Rasonyi ve Tayyip Gökbilgin Mektuplaşmaları*, İstanbul,
- ECKHARD, F., (1949). *Macaristan Tarihi* (Çev: İbrahim Kafesoğlu) TTK Yayınları. Ankara
- ERBAŞ, H., (2007). *Bir Cumhuriyet Çınarı: Sözlü Tanıklarla DTCF'nin 75 Yılı Türkiye İş Bankası Yayınları*. Ankara
- EREN, H., (2001). „Geçmişine Bakan Yalnız Bir Ulus: Macarlar“ *Tarih ve Toplum Dergisi*, S.215, ss. 333-342.
- , (1997). „HALASI-KUN, Tibor (1914-1991), Macar Türkologu“ *DVIA*, C. XV., ss. 229-230.
- FODOR, G., (2020). „Harp İstanbul'unda Macar Arkeolojisi: Konstantinopolis Macar Bilim Enstitüsü (1916-1918)“, *Yıllık: Annual of İstanbul Studies* ss.103-117.
- , (11-13 Mayıs 2018). „Konstantinopolis Macar Bilim Enstitüsü'nün Kuruluşu. Gizli Müzakereler, Planlar ve Kültür Diplomasisi“, *Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu-VI*, ss. 479-489.
- GÜNGÖRMÜŞ, N., (1995). „Hungarologia Törökországban“, *Hungarologische Beiträge* 4. *Hungarologia Magyarországon kivüljyväskylä*, ss. 23-34.
- , (1998). Macar Dilinde Bulunan Türkçe Alıntı Sözcüklerin Dil Tarihi Açısından Genel Bir Değerlendirilmesi *Batı Dilleri ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi*, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, C. 3, ss. 123-139.
- HAZAI, G., (1962). „Gyula Nemeth“, *Nemeth Armağanı* (Hazırlayanlar: J. Eckmann, A. S. Levend, M. Mansuroğlu) DK Yayınları S.191, ss.1-41
- İĞDEMİR, U., (1973). *Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Tarih Kurumu*, Türk Tarih Kurumu. Ankara

- İNAN, A., (1939). "Atatürk ve Türk Tarih Tezi", *Belleten*, C.3, S. 10, ss. 243-246.
- , (1959). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler* 1.Baskı (Yayına Haz: Arı İnan) İş Bankası Yayınları Ankara
- , (1974). Ankara Üniversitesi DTCF'nin Kuruluş Hazırlıkları ve Açılışı. 9 Ocak 1936, *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Anma Kitabı*. A.Ü. DTCF Yayını No. 239
- KABAPINAR, Y., (1992). Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Tarih Kitaplarına Etkisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi AİT Enstitüsü* C. 1 S. 2, ss. 143-177.
- KAHRAMAN, K., (2003). "Ligetti Lajos 1902-1987 maddesi", *DİA* C.27, ss. 188-189.
- KAKUK, Z., (1990). "Az Ankarai Egyetem Hungarologia intézete", *Keletkutatas*, Tavasz, Budapests, ss.116-127.
- KARAAĞAÇ, G., (1991). "Ligetti Lajos (1902-1987)", *E.Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. V, ss. 153-170.
- KIRBAÇ, S., (2012). *Balkan Türkoloji Tarihçesi ve Balkan Türkologları* 1. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara
- KOÇ, B., (2016). "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Kuruluş Süreci, İlk Mezunları ve Halil İncalcık", *OTAM*, 40/ Güz, ss. 27-43.
- KORKMAZ, Z., (2012). "Türk Macar İlişkilerinde Türklük Bilimi (Türkoloji)'nin Yeri", *Türk Dili Dergisi*, C.II S. 722, ss. 152-156
- , (2005). "Türk Dilinin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri", *Türk Dili ve Kompozisyon*, Ekin Yayınları, ss. 27-35
- KOŞAY, H. Z., (1977). "Nekroloji: GYÚLA NÉMETH 2 Kasım 1890-15 Aralık 1976", *Belle-ten*, XLI 161, ss. 177-187.
- KOVÁCS, N. E., (2008). "BIBLIOGRAPHY OF PROFESSOR GYULA KÁLDY-NAGY", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 61 ½ 5-13.
- Macar Asıllı Türk tarihçisi ve Arşivist Lajos Fekete'nin Arşivciliğimizdeki Yeri (1994) *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı*, Yayın No.20 Ankara
- NAGY, N., (2010). "A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet története (1916–1918)", *Balkán Füzetek* No. 7. Pécsi Tudományegyetem, 1-42
- ÖNER, M., (2018). "Türklerde Dil ve Tarih-Coğrafya", *2017 Türk Dili Yılı Armağan Kitabı*, (Hazırlayanlar: B. Çakıcı, N. Gözaydın, H. Zülfikar) Türk Dil Kurumu Yayınları 1280
- ÖRS, H., (1968). "Fekete Lajos" *Türk Ansiklopedisi* C.16, s. 200.
- PAULİK, A., (1980). "Bibliography Of Louis Ligetti", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 1-3, ss. 5-23.

- SARIKAYA, H. Serhan, Sancar T, (2014). “Bela Bartok’un Çağdaş Türk Müziğine Katkılarının İncelenmesi”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 299, C. 16 S. 2, ss. 299-313.
- Schamiloğlu, U., (2017). “Tibor Halasi-Kun (1914-1991)”, *Türk Diline Gönül Verenler Yabancı Türkologlar* 3. Baskı (Editör: Ahmet Buran), Akçağ Yayınları. Ankara, ss. 179-186
- SÜSLÜ, A., (1986). *DTCF’nin 50 Yıllık Tarihi*. Ankara Üniversitesi DTCF Yay., Ankara
- TOPRAK, Z., (2012). *Darwin’den Dersim’e Cumhuriyet ve Antropoloji*. Doğan Kitap. İstanbul ss. 89-98
- TBMM’in IV.Dönem I.Yasama TBMM’in IV.Dönem I.Yasama Yılıni Açış Konuşması. 1931 *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. C. 4 S. 31
- TURAN, Ş., (2008). “Türk Aydınlanmasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Yeri” *Cumhuriyet ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, (Yayına Hazırlayanlar: Remzi Demir-Doğan Atılgan) Ankara Üniversitesi Basımevi ss. 3-21.
- TÓTH, G., (1995). “Az első külföldi tudományos intézet” *Századok*, 129, 6, ss. 1380-1395.
- ÜSTEL, F., (2004). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)* İletişim Yayınları. İstanbul
- Üçüncü Türk Dil Kurultayı,1936, *Tezler, Müzakere, Zabıtlar*, TDK 1937, İstanbul Devlet Matbaası, s. 457.
- ÜSTÜNER, A., (2017). “János Eckmann (21.08.1905–22.11.1971), Türkçeye ve Türkiye’ye Gönülden Bağlı Macar Türkolog”, *Bizim Külliye Dergisi*, Haziran-Temmuz-Ağustos, ss.24-29.
- YILDIRIM, S., (2012). “Cumhuriyet Döneminde Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde İstihdam Edilen Macar Uzmanlar”, *CTAD*, Y. 8, S. 15, ss. 121-150.

İnternet yazıları

- DTCF Dergisi’nin açık arşivi <http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id=26>
- <http://www.dtcf.ankara.edu.tr/kurumsal/fakulte-hakkinda/>
- <http://www.dtcf.ankara.edu.tr/2020/11/06/basinda-cikan-yazma-eserle-ilgili-dil-ve-tarih-cografya-fakultesi-dekanligi-basin-aciklamasi/>
- <https://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat-var-kayit-yok-41341146>
- <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2013-1/24.pdf>